

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ АКЦІОНЕРНОЇ УГОДИ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ В УКРАЇНІ ТА ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВ

Статтю присвячено правовому аналізу акціонерної угоди акціонерних товариств. Досліджено особливості укладання акціонерної угоди як в Україні, так і щодо досвіду зарубіжних держав. Проаналізовано та визначено поняття акціонерної угоди. Розглянута динаміка ключових показників функціонування акціонерної угоди щодо захисту прав акціонерів.

Ключові слова: акціонерна угода, акціонерне товариство, захист прав акціонерів.

Статья посвящена правовому анализу акционерного соглашения акционерных обществ. Исследованы особенности заключения акционерного соглашения как в Украине, так и относительно опыта зарубежных стран. Проанализированы и определены понятия акционерного соглашения. Рассмотрена динамика ключевых показателей функционирования акционерного соглашения относительно защиты прав акционеров.

Ключевые слова: акционерное соглашение, акционерное общество, защита прав акционеров.

The article is devoted to the legal analysis of the joint-stock company joint stock company agreement. The peculiarities of concluding a joint stock agreement both in Ukraine and in the experience of foreign countries are explored. The concept of a joint stock agreement has been analyzed and defined. The dynamics of key indicators of functioning of the stock agreement concerning the protection of shareholders rights is considered.

Key words: stock agreement, joint-stock company, protection of shareholders rights.

Вступ. Особливості векторних процесів глобалізації впливають на кожну державу у світі та вимагають наявності гнучкості в законодавстві для захисту прав акціонерних товариств (далі – АТ). Відповідні дослідження зарубіжних держав дають змогу зробити правовий аналіз інституту захисту прав акціонерів в акціонерних правовідносинах і, відповідно, можуть стати фундаментальним і ключовим поштовхом до поліпшення питань захисту прав АТ в Україні.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення правового аналізу особливостей укладання акціонерної угоди в Україні та порівняльно-правовий досвід зарубіжних держав.

Результати дослідження. Поява АТ була визначена історичним процесом розвитку продуктивних сил і необхідністю об'єднання капіталів для здійснення спільної широкомасштабної діяльності. Безумовно, АТ, які є основною формою організації сучасних великих підприємств і організацій у всьому світі, є найбільш досконалим правовим механізмом з організації економіки на основі об'єднання майна приватних осіб, корпорацій різного виду й інших органів.

У свою чергу можливість укладання акціонерних угод для АТ передбачає своєрідний контроль і захист урегулювання потенційних виникаючих проблем, які можуть мати місце в майбутньому.

Проблематиці акціонерних угод приділяють увагу багато науковців, серед них – О. Вінник, Т. Грибова, Р. Ібрагімов, А. Жаворонков, О. Молотніков. Досить вагомий вклад у дослідження питань акціонерних товариств внесли Д. Богомолець, А. Гаврилова, К. Майєр, А. Бардаченко, Л. Венгер, Д. Задихайло, О. Кібенко, К. Майєр, Г. Назарова, О. Шеремет та інші дослідники.

На етапі заснування АТ акціонерна угода фіксує можливі нюанси майбутнього співробітництва акціонерів, на етапі функціонування – вирішує низку питань стосовно корпоративного управління з урахуванням інтересів акціонерів, зокрема, забезпечує розподіл місць у товаристві, а також вирішення можливих конфліктних ситуацій тощо.

Так, акціонерні угоди (shareholders' agreements) щораз частіше стають одним з інструментів запобігання корпоративних конфліктів, що є широко застосовуваним за кордоном. Такі угоди в теорії можуть укладатися між усіма або кількома акціонерами або між акціонерами (усіма або декількома) й акціонерним товариством і регулювати досить широкий спектр адміністративно-правових питань [2, с. 82–83].

Для визначення поняття акціонерної угоди, наприклад, у розумінні права Англії та Уельсу – це зобов'язальний договір, який укладається між акціонерами компанії (усіма або деякими), встановлює взаємні права та обов'язки акціонерів, привілеї акціонерів, одержувані в результаті укладення акціонерної угоди, а також захист прав акціонерів [3].

Необхідно підкреслити, що акціонерну угоду з англійського права, як правило, регламентують взаємні права й обов'язки акціонерів, заборона на відчуження акцій (lock-up provisions), відмова від права переважної купівлі акцій (pre-emptive rights), право приєднатися до продажу акцій іншим акціонером за ціною продажу першого акціонера (tag-along right), право вимагати в інших акціонерів продажу акцій за ціною придбання (drag-along right), право вимагати продажу або викупу певного активу (option call, option pull), механізми вирішення корпоративних тупикових ситуацій (dead-lock), а також інші питання [3].

Відповідно до ст. 29 Закону «Про акціонерні товариства» укладення договору між акціонерами можливе у випадках, якщо це передбачено статутом АТ, але з виконанням акціонерних угод на території України можливі проблеми, пов'язані з їхнім цілковитим неприйняттям з боку судової гілки влади. Дане положення не дає нам відповіді на питання, що ж таке акціонерна угода, а також не розкриває її можливостей [1].

За визначенням О. Молотнікова, угода між акціонерами – це договір, що закріплює порядок дій і обов'язки сторін у процесі управління акціонерним товариством, включно з обов'язками з голосування при прийнятті важливих управлінських рішень органами управління товариства; порядок врегулювання корпоративних конфліктів; порядок і умови виходу учасників зі складу акціонерів та інші питання [4, с. 44–45].

Говорячи про зв'язок і відмінності акціонерної угоди і статуту, необхідно відзначити, що в юридичному середовищі як у країнах загального права, так і в країнах континентальної системи права немає розбіжностей із приводу того, що статут компанії визнається конституцією компанії і є публічним документом. Тому акціонерна угода, навпаки, має приватний характер і не передбачає втручання ззовні у зв'язку з тим, що регулює відносини обмеженого кола осіб учасників угоди (акціонерів компанії).

Звертаючись до досвіду Фінляндії, перш за все необхідно зазначити, що АТ (Osakeyhtiö) – така організаційно-правова форма, що підходить для ведення будь-якої господарської діяльності, і таку компанію можуть заснувати одна або кілька фізичних осіб або організацій. При установі АТ його засновники підписуються на всі акції компанії [8].

За законодавством Фінляндії визначено, що якщо в компанії більше ніж один засновник, то є сенс скласти письмову акціонерну угоду. Зважаючи на це, акціонерна угода – це договір між акціонерами, що регулює їхні взаємини і права та обов'язки перед компанією. В акціонерній угоді може, наприклад, міститися інформація про розподіл завдань між акціонерами, положення про обмеження кола акціонерів або про функціонування компанії.

Так, акціонерна угода може містити положення про викуп акцій у разі їх переуступки третій особі, якщо таке положення не міститься в статуті. Акціонерна угода може регулювати й такі моменти, як розподіл прибутку, положення про заборону на конкуренцію, а також вказівки про те, що має статися з акціями в разі смерті акціонера [8].

Необхідно зазначити, що в разі суперечностей між акціонерною угодою і статутом компанії, міжнародна практика не однакова в розумінні того, який із документів буде превалювати.

В Індії, наприклад, позиція Верховного суду така, що в разі, якщо положення акціонерної угоди вступають у протиріччя зі статутом компанії, то положення статуту є вищими, ніж положення акціонерної угоди, а в тому випадку, якщо положення акціонерної угоди не суперечать статуту компанії, але водночас статут компанії в цій частині не містить певних норм, позиція судів Індії не однозначна. Наприклад, Вищий суд Делі у справі World Phone і Верховний суд Індії у справі VB Rangaraj v. VB Gopalakrishnan дійшли висновку, що навіть якщо положення такої

акціонерної угоди не суперечать нормам закону та не вступають у протиріччя з положеннями статуту, проте не є частиною статуту, то і в цьому випадку такі положення акціонерної угоди є дійсними й законними, але не мають юридичної сили у зв'язку з тим, що статут замовчує про такі положення [7].

Вищий суд Бомбея на противагу Верховному суду Індії та Вищому суду Делі у справі *Messer Holdings Limited vs. Shyam Madanmohan Ruia and Ors.* дійшов висновку, що договір, укладений певним акціонером або між двома акціонерами, який стосується тільки права акціонерів щодо їхніх власних акцій (застави акцій, відчуження або права переважної покупки), є добровільною угодою сторін щодо того, як ці сторони бажають розпоряджатися своїми правами щодо їхніх акцій, і, отже, вільний обіг акцій не може бути обмежений [9].

Концепція вільного обігу акцій публічної компанії не порушується, якщо акціонер висловив готовність продати акції, що належать йому, іншому акціонерові, у якого у зв'язку з такою згодою виникає право переважної покупки цих акцій за ринковою вартістю. Той факт, що акції публічних компаній обертаються на вільному ринку й на акції публічної компанії, на відміну від приватних компаній, може підписатися будь-яка особа, яка не є акціонером компанії, це не обмежує права акціонера публічної компанії на укладення угоди з іншим акціонером при умові відповідності цієї угоди вимогам існуючих правил й регулюючого закону, а також статуту компанії щодо типу акцій, які належать йому, і така угода може бути виконана, як і будь-яка інша угода. Тому для акціонерної угоди в Індії, як правового інституту, має місце бути, але не повинно суперечити статуту компанії. У разі суперечності перевага віддається статуту [9].

Так, наприклад, у Греції, широко застосовується принцип англійського права *RE DUOMATIC*, при якому рішення, прийняті акціонерами компанії шляхом укладення акціонерних угод з порушенням встановленого в установчому договорі порядку та процедури голосування з питань компанії, є легітимними й обов'язковими для виконання. В основі даного принципу лежить судова справа під назвою *RE DUOMATIC*, розглянута у Великобританії в 1969 році [6].

У справі *RE DUOMATIC* суддя постановив, що якщо всі акціонери компанії, які мають право брати участь і голосувати на загальних зборах акціонерів, досягли певного порозуміння шляхом укладення акціонерної угоди з питань, що належать до компетенції загальних зборів, без дотримання процедури проведення загальних зборів акціонерів і видавання протоколу загальних зборів акціонерів, як того вимагають установчі документи компанії, то така угода не повинна визнаватися недійсною тільки через недотримання формальностей. Незважаючи на недотримання встановленого порядку прийняття рішення, на думку суду, акціонери компанії все ж висловили свої умовиводи з даного питання, з чого випливає, що суд вважає акціонерну угоду в даному випадку рівною за силою протоколу загальних зборів.

Захист під час правової відповідальності акціонерів є проявом елементу диспозитивності, оскільки відповідальність настає у зв'язку із застосуванням відповідних положень договору, а отже, на рівні акціонерної угоди можна передбачити лише ті положення, які не суперечать чинному законодавству.

У контексті зазначеного варто звернути увагу на Закон України «Про акціонерні товариства», відповідно до якого за статутом товариства може бути передбачена можливість укладення договору між акціонерами, за яким на акціонерів покладаються додаткові обов'язки, зокрема обов'язок участі в загальних зборах, і передбачається відповідальність за їхнє недотримання. Привертає увагу невичерпність переліку умов акціонерної угоди, що дає самим акціонерам широкі можливості в питаннях закріплення відповідальності [1].

Тому в питаннях відповідальності свобода обмежується ймовірно з метою уникнення випадків зловживання окремими учасниками правовідносин інститутом відповідальності.

Висновки. Отже, можливості з укладення і виконання акціонерних угод між акціонерами українських АТ залишаються, адже ніщо не заважає укладати акціонерні угоди між іноземними акціонерами українських АТ. У цьому випадку їхнє виконання може проводитися за межами України відповідно до законодавства тієї держави, яку сторони самі для себе визначили.

Захист АТ під час укладання на практиці акціонерної угоди передбачає заздалегідь максимальну відповідальність акціонерів і є найбільш оперативним інструментом захисту, хоча на практиці існують проблеми, пов'язані з майже повною відсутністю законодавчих орієнтирів такої відповідальності.

Проаналізовані нами положення законодавства зарубіжних держав свідчать про деякі системні недоліки та дають змогу зробити правовий аналіз захисту прав акціонерів в акціонерних правовідносинах, що в майбутньому призведе до поліпшення питань захисту прав АТ в Укра-

їні. Удосконалюючи правові механізми захисту прав акціонерів, Україна впевненими кроками йде до досягнення інвестиційної привабливості.

Список використаних джерел:

1. Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 року. Відомості Верховної Ради України. 2008. № 514-VI. Ст. 384.
2. Жорнокуй Ю. Окремі питання застосування категорії «акціонерний договір». Корпоративні правочини: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (27–28 вересня 2013 р.). Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2013. С. 82–87.
3. Близнюк О., Сидорова Т., Зубов В. Сучасні тенденції розвитку акціонерних товариств в Україні. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2013. Вип. 1(1). С. 155–163. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2013_1%281%29__24. (дата звернення: 27.02.2018).
4. Молотников А. Соглашение акционеров. Акционерное общество: вопросы корпоративного управления. 2014. №9. С. 44–53.
5. Юркевич Ю. Договір про реалізацію прав та виконання обов'язків між засновниками (учасниками) господарських товариств. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 1. С. 88–91.
6. Греція, публікація справ. URL: <http://pittaslegal.com/en/publications/publications-2011/83-publications/publications-2011/134-cyprus-company-s-constitutions-shareholders-agreements-and-pontential-conflicts> (дата звернення: 28.02.2018).
7. Конфлікти між угодами з акціонерами та статтями компанії. URL: <https://indiacorplaw.in/2013/06/conflicts-between-shareholders.html> (дата звернення: 25.02.1018).
8. Відкриття бізнесу в Фінляндії: Акціонерне товариство. URL: https://static1.squarespace.com/static/5850057429687f064fe6bcea/t/587e24a217bffc62eab715a5/1484661997086/PIF_business_guide_RU_RU_050117.pdf (дата звернення: 28.02.2018).
9. Юридична сила обмежень на передачу акцій публічних компаній. URL: <https://www.ilntoday.com/2013/12/legal-validity-of-restrictions-on-transfer-of-shares-of-public-companies/> (дата звернення: 28.02.2018).